

[Orientovanost světa - 1]

Karteziánský obraz světa zcela pominul čas a časovost, z myšlení udělal substanci (neměnnou, byť konečnou) a vše ostatní redukoval na prostorovost (rozprostraněnost). Takto interpretovaný svět je totálně neutrální a bytostně neorientovaný. V takto neorientovaném světě však nemůže být člověk doma. Proto je zapotřebí si položit otázku zcela zásadní: je svět orientován – anebo je jakákoli orientovanost jen výsledkem naší aktivity, tj. naší subjektivity (nebo alespoň subjektivity)? Lidé odjakživa rozlišovali to, co je nahoře, od toho, co je dole. Nahoře jsou nebesa a „nebešťané“, bohové, dole naproti tomu země a „pozemšťané“, lidé. To však padlo, když se ukázalo, jak vlastně to nebeské divadlo skutečně vypadá: nejenže se zeměkoule otáčí, takže to, co je pro nás nahoře (nebo pro protinožce naopak dole), se ustavičně mění, ale navíc se takto mění jen pro náš pohled, kdežto ve skutečnosti, ve skutečném vesmíru žádné nahoře ani dole není. Orientace ve smyslu nahoře-dole nemá závaznost, nemá obecnou platnost, nemá smysl – je to jen naše vlastní nastavení určitých parametrů, jakési lešení, které nám má usnadnit naši vlastní orientaci v neorientovaném světě (má takříkajíc jen „kuchyňskou platnost“ – tj. pro nás pozemšťany na zemském povrchu). Podobně se to má i s jinou takovou prostorovou orientací, totiž na rozdíl mezi tím, co je napravo a co nalevo. Zase tu záleží na nás, na tom, jak se postavíme a jak budeme posuzovat hledisko, z kterého se něco jeví jako napravo anebo nalevo. Buď o tom rozhodneme opravdu podle sebe, podle toho, jak jsme se postavili, anebo podle někoho nebo něčeho jiného. Tok řeky můžeme považovat za základ pro rozlišení mezi pravým a levým břehem. Podobně závit šroubovice budeme posuzovat podle směru, kterým se šroubovice prodírá „kupředu“ (např. do dřeva): podle toho pak půjde o závit pravotočivý nebo levotočivý. Podobně můžeme rozhodnout o pravo- či levotočivosti ulity nebo uchycovacího úponku plazivé rostliny, a také o závitnici DNA. Přece však tu je jakýsi rozdíl: nahoře a dole se řídí jen zemskou tíží, ale to, co je napravo a nalevo, co je pravotočivé nebo levotočivé, platí bez jakékoli pozemské relativity. Otáčení Země a ostatních planet i samého Slunce kolem vlastní osy nebo měsíců kolem planet a planet kolem Slunce je buď pravotočivé nebo levotočivé – a nezáleží to na subjektivním (subjektivním) přístupu. Je dokonce zřejmé, že jeden typ otáčení převládá a ten druhý je výjimkou. Zvláštní povahu má – jinak dost relativizovaná – pravo- či levotočivost v geometrii. Dva naprosto podobné trojúhelníky, ale s různě uspořádanými (různými) stranami, nejsou identické, protože se nikdy nekryjí – leda že s jedním opustíme danou rovinu a obrazec obrátíme na ruby. Rozdíl orientace nalevo a napravo se proto zdá mít větší důležitost než orientace nahoru a dolů (která ovšem také není bezvýznamná, jak je vidět třeba z pěstování rostlin v beztlžném prostředí).

(Písek, 010216-1.)